

ność, warunkująca jakiekolwiek zrozumienie tego ideału. Stanowisko takie wymaga krótkiego zastanowienia się nad genezą ideałów wychowawczych.

Każdy ideał wychowawczy wynika z pewnych, określonych historycznie i społecznie, potrzeb ludzkich.

Trudność tego pozornie prostego stwierdzenia tkwi w pojęciu potrzeby, które nie daje się sprowadzić wyłącznie do materialnej strony życia.

W społeczeństwach prymitywnych, nie posiadających odrębnej, rozwiniętej kultury duchowej z jej wielostronnymi powiązaniami - sprawa jest prosta. Można wtedy bez zastrzeżeń wskazać jak byt określa świadomość i jak elementy ideału wychowawczego tkwią prawie bez reszty w materialnej stronie życia społecznego.

Trudniej to uczynić w zastosowaniu do ideałów wychowawczych społeczeństw cywilizowanych, dziedziczących i rozwijających skomplikowaną kulturę duchową, z jej wielostronnymi powiązaniami.

Byt społeczny nie określa tutaj w sposób mechaniczny świadomości społecznej, chociaż stanowi jej "ostatnią instancję".^{1/} Dlatego pojęcia potrzeby rodzącej ideał wychowawczy nie da się ograniczyć wyłącznie do materialnej strony życia, lecz trzeba rozciągnąć także to pojęcie na sferę życia duchowego, którego autonomia wzrasta w miarę jego rozwoju i które postuluje wartości wybiegające poza istniejącą rzeczywistość.

Dotyczy to ideałów wychowawczych odkrywanych przez historię, a w jeszcze większym stopniu ideałów zarysowanych w teoriach myślicieli.

Historia wychowania, posługując się teorią materializmu dziejowego, wskazuje, że pewne ideały wychowawcze kształtowały się zawsze w długotrwałym procesie wychowywania młodych pokoleń, że były własnością okresów, które cechowała spójność stosunków gospodarczo-spo-

1/ List F. Engelsa do Józefa Blocha z 21 września 1890 r.
K. Marks, F. Engels - Dzieła wybrane - Warszawa 1949 t.2 s.466